

УДК 65.012.123

Калабухова С.В.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана»

ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТА АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розкрито сутність підприємницької діяльності як соціально-економічної системи з елементами ентропії. Розглянуто проблему аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю в умовах формування соціально-орієнтованої економіки. Запропоновано авторське трактування сутності аналітичного механізму управління суб'єктами підприємницької діяльності.

Kalabuhova S.V.

THE SOCIO-ECONOMIC ESSENCE OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES OBJECT ANALYTICAL SUPPORT

Essence of entrepreneurial activity is exposed as a socio-economic system with the elements of entropy. The problem of the analytical providing of management entrepreneurial activity is considered in the conditions of forming of the social-oriented economy. Author interpretation of essence of analytical mechanism of management of entrepreneurial activity subjects is offered.

Калабухова С.В.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СУЩНОСТИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ОБЪЕКТА АНАЛИТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Раскрыта сущность предпринимательской деятельности как социально-экономической системы с элементами энтропии. Рассмотрена проблема аналитического обеспечения управления предпринимательской деятельностью в условиях формирования социально-ориентированной экономики. Предложена авторская трактовка сущности аналитического механизма управления субъектами предпринимательской деятельности.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Становлення та розвиток соціально-ринкового господарства вимагає дослідження

певних процесів і явищ, в тому числі і підприємництва як невід’ємної структуроутворюючої складової ринкової економіки, масової бази і інтегрального елемента конкурентного ринкового механізму, що забезпечує розвиток соціально-орієнтованої економіки. Саме з розвитком підприємництва пов’язується ефективність соціально-економічної трансформації: створення ринкового середовища для формування середнього класу, становлення критичної маси ефективних власників, вдосконалення структури економіки та інші прогресивні перетворення. Звідси – підвищена увага вчених і господарників до дослідження сутності самого підприємництва, факторів розвитку цього економічного явища та механізмів його управління на різних ієрархічних рівнях господарювання. Основним результатом розвитку підприємництва в Україні за останні два десятиріччя стало значне зростання загальної кількості підприємств. Це відбулося в основному за рахунок створення малих підприємств з приватною або колективною формами власності, підприємств комунальної власності.

Гіперідеологізація радянського, а згодом і пострадянських соціумів обумовила тривале нерозуміння представниками економічних еліт специфічних особливостей аналітичних досліджень та їхнього місця і ролі в опрацюванні і прийнятті управлінських рішень. Це й зрозуміло, тому що у означених соціумах не надавалося належної уваги концептуальним засадам підприємницької діяльності. Складність і множинність процесів, що характеризують суть підприємницької діяльності, породжують інваріантність підходів до аналітичного забезпечення управління нею. Отже, на сучасному етапі розвитку економічних відносин важливим науковим завданням постає проблема визначення соціально-економічної сутності підприємницької діяльності в контексті розроблення ефективних технологій одержання знань про практичні проблеми суб’єкта господарювання з метою обґрунтування стратегічних цілей, аргументації прийнятих рішень, виявлення соціальних резервів та нарощування інтелектуального капіталу, виходу із кризових ситуацій та сприяння інноваційному розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження проблем підприємництва в Україні розпочалося лише із зародженням ринкових відносин та посиленням

глобалізації економічного співробітництва, тому і контур проблем, пов'язаних із здійсненням аналітичної діяльності, був пов'язаний з економічним аналізом господарської діяльності. Серед українських учених-економістів, які займаються дослідженням суті та необхідності розвитку підприємницької діяльності, слід відзначити О.Беляєва, Л.Безчасного, В.Бородюка, З.Варналій, В.Гейця, В.Голікова, В.Рибалкіна, В.Савчука, О.Турчинова, А.Чухно та інших. Значний вклад в дослідження теорії та методології формування обліково-аналітичних систем управління підприємством внесли Ф.Ф.Бутинець, С.Ф.Голов, Т.Г.Камінська, Г.Г.Кірейцев, В.В.Сопко. Сучасними проблемами економічного аналізу господарської діяльності займаються такі провідні вчені як І.Лазарішина, Є.Мних, І.Парасій-Вергуненко, С.Шкарабан, М.Г.Чумаченко.

Проте необхідно зазначити, що в більшості наукових праць, як правило, теоретико-методологічні підходи щодо організації обліково-аналітичної діяльності в основному зорієнтовані на реалізацію внутрішньосистемних потреб управління суб'єкта господарювання в інформаційному забезпеченні. Обліково-аналітична політика не враховує місію підприємства та його цільову виробничо-господарську спрямованість, що значно знижує коефіцієнт корисності від діяльності обліково-аналітичних служб. Відсутній комплексний підхід до формування аналітичного механізму управління підприємницькою діяльністю як інтегрованої системи. Також практично не досліджувалася проблема аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю як соціально-економічною системою. На сьогоднішній день майже немає праць, у яких би комплексно розглядалися питання організації аналітичної роботи в умовах реформування функціональних систем управління суб'єктами підприємництва.

Метою статті є наукове обґрунтування та розробка методичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання на основі розкриття сутності підприємницької діяльності як соціально-економічного феномену з елементами ентропії (неврегульованості).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Підприємництво як складний економічний і соціальний феномен пройшло великий

шлях історичного розвитку, відбиваючи на кожному етапі характерні риси відповідної епохи. В економічній теорії завжди існували різні підходи до визначення понять «підприємницька діяльність» та «підприємництво».

Проведений аналіз розвитку економічної думки дозволяє виділити головні чотири етапи процесу наукового осмислення підприємництва. Перший етап припадає на XVII-XVIII ст., в ньому зосереджена увага на ризику, під який підпадає підприємець в процесі діяльності (Р. Кантільйон, Ф. Найт). Другий етап у науковому осмисленні підприємництва пов'язаний із виділенням інноваційності як основної характерної риси (Й. Шумпетер, П. Самуельсон, П. Друкер). Третій етап характеризується дослідженням поліфункціональної моделі підприємництва і детальним вивченням особистих якостей підприємця (Л. Мізес, Ф. Гайек, І. Кірцнер). Четвертий етап розвитку підприємництва пов'язують з перенесенням акценту на управлінський аспект в аналізі дій підприємця (Е. Дж. Долан, Д. Ліндсей, Кемпбелл Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю, Р. Барр).

Еволюція поглядів на підприємництво і на роль особи підприємця в економічних і соціальних процесах залежить від конкретно-історичних етапів розвитку суспільства, впроваджень досягнень науково-технічної революції в промисловість, культурних і політичних пріоритетів у соціумі, тобто поняття підприємництва змінюється відповідно до конкретно-історичних економічних і соціальних умов суспільства.

Тому дещо інше наукове осмислення підприємницької діяльності спостерігається на пострадянському просторі. Поняття підприємництва набуло поширення в російській та українській соціально-економічній літературі та у практичній економічній діяльності як еквівалент поняття «бізнес» (англ. business) - дієве підприємництво. Підхід до розуміння підприємництва і бізнесу як синонімічних понять досить поширений у сучасній вітчизняній соціальній та економічній науці. Російський економіст Б.Райзберг стверджує, що «бізнес і підприємництво – це самостійна ініціатива, на власний ризик і під майнову відповідальність, діяльність окремих громадян або груп громадян, спрямована головним чином на одержання економічної вигоди у формі прибутку або в іншій формі» [1, с.5]. Український вчений М.Кравчук вважає, що бізнес або

підприємництво – це економічна діяльність суб'єкта в умовах ринкової економіки, спрямована на одержання прибутку і власної вигоди шляхом виготовлення та реалізації товарів та послуг [2, с.7]. Дуже часто поняття "бізнес" пов'язується з малим і середнім підприємництвом, індивідуальною трудовою діяльністю громадян, що є характерним для вітчизняної практики. Очевидно, це пов'язано з домінуючою орієнтацією посткомуністичних країн на розвиток саме цього сектора економіки.

Слід зазначити, що існують також підходи до розуміння співвідношення понять «підприємництва» і «бізнесу» за ознакою обсягу понять. Існує підхід, що бізнес є ширшим, ніж підприємництво. Сучасні прихильники такого підходу вважають, що бізнес охоплює ділові відносини, які виникають між усіма учасниками ринкової економіки і залучають не тільки підприємців, а й споживачів, найманих працівників, державні структури. Тут бізнес - не просто діло, а система діяльності на основі приватної власності з метою отримання прибутку. Інший підхід акцентує увагу на тому, що підприємництво є ширшим за бізнес. Такий підхід є визначальним у наукових публікаціях стосовно теоретичного обґрунтування природи і призначення підприємництва в суспільстві. Значною мірою підприємництво пов'язується з творчою природою людини і її розкриттям у конкретних історичних та економічних умовах; розглядається як одна з основних форм соціальної діяльності, що змінює не лише умови життєдіяльності, але й саму людину: її поведінку, погляди, місце в суспільстві.

В Господарському кодексі України підприємницька діяльність визначається як «безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку встановленому законодавством" [3].

Серед вітчизняних науковців найбільш точно визначення, що комплексно характеризує підприємницьку діяльність (підприємництво) надав економіст В.Д. Базилевич, який вважає, що підприємництво економічною категорією, типом господарської поведінки, господарським мистецтвом та методом економічного мислення [4].

Історичний генезис етапів розвитку суспільства дозволяє виділити основні етапи розвитку підприємництва. Перший етап припадає на епоху становлення капіталізму, коли вся енергія підприємців (незалежно від національних ознак) була спрямована на створення нової технології виробництва, за допомогою якої можна було збільшити випуск і обсяг збуту продукції, захопити на якийсь час відповідний сектор чи сегмент ринку, а через нарощування масштабів виробництва - отримувати дедалі більшу масу прибутків. Цей етап розвитку підприємництва - це період первинного нагромадження капіталу, коли пріоритетною умовою розвитку є спрямованість на виробництво і пошуки нових технічних (технологічних) можливостей для досягнення бажаного результату.

З початку ХХ століття основні цілі та завдання підприємців суттєво змінилися. Пріоритетні завдання вже полягали в тому, щоб розробити і вдосконалити механізми масового виробництва, зменшити витрати, знизити собівартість продукції, домігшись при цьому збільшення питомого продукту, рентабельності та конкурентоспроможності. Не меншого значення як чинник економічного успіху набуває раціональна організація виробництва, а також модернізація традиційних галузей. Отже, на другому етапі розвитку підприємництва зростає питома вага нетрадиційних рішень у підприємстві з урахуванням новітніх досягнень у науково-технічній та економічній сферах.

На початку 30-х років ХХ століття у всьому промислово розвинутому світі вже спостерігався стан насичення (сатурації) попиту на споживчі та інші товари, тому фірми перенесли пріоритети управління з виробництва на рекламу, добір споживачів, організацію збуту, просування продукції на ринках, тобто на проблеми реалізації, а не власне виробництва. Отже, третій етап розвитку підприємництва - це врахування специфіки потреб споживачів продукції, послуг, а також більш диференційований підхід до людського чинника.

Наступний етап починається від середини 50-х років, коли ринкова орієнтація фірм ще більше посилюється. Цей новий етап у зарубіжній економічній літературі з менеджменту отримав назву постіндустріальної епохи. Вступ до неї характеризувався досягненням нового, вищого рівня розвитку виробництва та добробуту населення у промислово розвинутих країнах Заходу, забезпеченням задоволення

потреб у головних умовах фізіологічного існування людини. Епоха масового збуту дозволила досягти комфорту та економічної безпеки існування. На четвертому етапі розвитку підприємництва суттєво модифікується співвідношення між інтересами розвитку виробництва та збуту в системі управління та спостерігається зміщення акцентів на вдосконалення системи управління.

Сучасний етап розвитку підприємництва швидко адаптується до змін в навколишньому середовищі: у політиці, економіці, суспільстві, технологіях. Показником підприємницької діяльності стає конкурентоздатність організації, а сама підприємницька поведінка характеризується як енергійна, ризикована, спрямована на максимізацію можливостей. Таким чином, сучасний етап розвитку підприємництва передбачає врахування дедалі зростаючої кількості факторів (політичних, соціальних, етнічних, економічних, психологічних), що мають як безпосередній, так і опосередкований вплив на виробничі процеси, а це потребує нового аналітичного забезпечення управління господарськими процесами.

В Україні при переході від командно-адміністративної системи управління економікою до розвитку підприємницької діяльності, коли суб'єкти підприємництва починають активно взаємодіяти із зовнішнім середовищем, спостерігається збільшення обсягів інформації про зовнішнє середовище і виникає необхідність правильної її оцінки і адекватного реагування на зміну факторів. Складність полягає в тому, що соціально-економічні системи функціонують в умовах невизначеності. Тому при розробці управлінських рішень з метою досягнення максимальної ефективності їх функціонування необхідно урахувати всю сукупність їх властивостей, параметрів, станів і послідовність рухів у часі. Всі реальні управлінські рішення пов'язані з виявленням причин і чинників неврегульованості та усунення їх засобами управління.

Проаналізувавши генезис поняття «підприємницька діяльність» можна визначити, що основні характерні риси, які притаманні для підприємця в процесі ведення діяльності, залежать від епохи становлення суспільно-політичних та економічних відносин. В сучасних умовах господарювання суб'єктом господарської діяльності може виступати як юридична, так і фізична особи, тоді як підприємництво – це прерогатива соціума, тому що підприємство не

може знаходити нові ринки або нові види продукції без ініціативи, додаткової активності його власників або менеджерів. До особливостей підприємництва слід віднести непевність у результатах діяльності, адже в момент інвестицій та організації справи неможливо передбачити реакцію зовнішнього середовища; також особливістю підприємництва слід визначити обмеженість в просторі та часі. В якості надзвичайно важливої риси необхідно виділити стратегічну спрямованість підприємницької діяльності, яка являє собою визначення перспективної мети та способів її досягнення.

Соціолог М.П.Лукашевич зазначає, що у процесі розвитку підприємництва змінювалось і розвивалось розуміння сутності підприємництва як соціально-економічного феномену. Значну різнобічність підходів щодо розуміння сутності підприємництва як соціально-економічної діяльності можна, на його думку, згрупувати умовно у декілька підходів: атрибутивний, процесуальний, діяльнісний, функціональний та інституціональний [5, с.210 -214].

Атрибутивний підхід характерний розумінням підприємництва як сукупності певних атрибутів. Наприклад, В. Пилипенко та І. Шевель виділяють такі атрибути підприємництва: 1) мотив дії, що є одночасно і мотивом збагачення; 2) механізм дії, який спирається на інвестування в певній сфері економічної діяльності; 3) ризик, пов'язаний із невпевненістю у прийнятих рішеннях і з покриттям наявних витрат в особистих цілях [6].

Найбільш повно атрибутивний підхід у визначенні підприємництва представлений у "Словнику-довіднику менеджера" за редакцією М. Г. Лапусти (1996). Там до найважливіших атрибутів підприємництва відносять такі:

- по-перше, це самостійна діяльність суб'єктів ринкової економіки. Ніхто не може примусити іншого займатися тим чи іншим підприємницьким бізнесом;

- по-друге, це ініціативна діяльність, основана на комбінуванні факторів виробництва, на інноваціях. Інструментом підприємництва в будь-якій сфері діяльності є інновації;

- по-третє, це ризикована діяльність. Без ризику немає підприємства, все нове, як правило, пов'язане з ризиком - свідомим, розрахованим, помірним;

- по-четверте - це діяльність, спрямована на систематичне отримання прибутку. Відповідно, це не разовий, а довгостроковий господарчий процес, спрямований на виробництво і реалізацію товарів, виконання робіт чи надання послуг споживачам, суспільству;

- по-п'яте, це професійна діяльність господарюючих суб'єктів, орієнтована на краще задоволення потреб ринку шляхом ефективного використання матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів. Базою підприємництва є знання, що дозволяють ефективно використовувати економічні ресурси;

- по-шосте, це діяльність законна, що втілюється її учасниками в певних організаційно-правових формах. Вона має бути зареєстрована у встановленому законом порядку, з використанням особливого дозволу (ліцензії), якщо це необхідно за законодавством [7].

Процесуальний підхід характерний розумінням підприємництва як процесу, що має як певні часові ознаки (початок, розвиток, завершення), так і змістовні характеристики. Так, Р. Хизрич і М. Пітере розуміють підприємництво як процес, який вимагає багато часу і сили, моральної і соціальної відповідальності; процес, який приносить у результаті грошовий дохід і особисте задоволення досягнутим [8]. А І. Е. Мусаелян з Ю. О. Словінським підкреслюють, що підприємництво - це процес соціальної інновації, спрямований на створення власної справи, професійних організацій, нових професій та робочих місць [9].

Діяльнісний підхід об'єднує погляди дослідників, що розглядають підприємництво як різновид економічної діяльності та поведінки, форму економічної активності. Типовими для цього підходу є розуміння підприємництва як:

- особливої ініціативної економічної активності дієздатних громадян, спрямованої на задоволення потреб суспільства, населення і отримання особистого зиску;

- інтелектуальної діяльності ініціативної, цілеспрямованої енергійної людини, яка володіє повністю або частково якими-небудь цінностями (матеріальними, грошовими) для організації і впровадження власної справи;

- соціально-організуючої і перетворюючої діяльності, що є різновидом творчої і в цьому розумінні є однією з ключових форм соціальної діяльності взагалі;

- особливого, творчого типу економічної поведінки, що є необхідною основою досягнення економічного успіху.

Близьким до попереднього є функціональний підхід, найбільш яскравим представником якого вважають Й. Шумпетера. Пояснюючи витоки економічного розвитку, Й. Шумпетер протиставляє себе неокласикам, виводячи з процесу обігу капіталу принципову необхідність особливої підприємницької функції, яка полягає у реалізації організаційно-господарської інновації або, дослівно, "нових комбінацій факторів виробництва" (функції несення ризику Шумпетер особливо значення не надає). Підприємці, на його думку, не утворюють особливої професії чи окремого класу. Мова йде саме про функцію, що здійснюється періодично різними суб'єктами [10].

У сучасній соціології економіки існує точка зору, що саме функціональний підхід об'єднує та вичерпує практично усі існуючі підходи. Так, В.В.Радаєв вважає, що всі інші підходи слід розглядати як видові відмінності такого підходу. На його думку, підприємництво може бути пов'язане із власністю на капітал, супроводжується чи не супроводжується трудовою (управлінською чи виконавчою) активністю. Підприємницькі акції можуть проводитися зверху через існуючі адміністративні канали чи ініціюються знизу неформальними лідерами. А підприємцями можуть бути як спеціально підготовані професіонали (випускники елітних бізнес-шкіл), так і "аматори", що не мають професійної підготовки. Підприємницькі дії можуть бути основані на ретельних підрахунках та на значній інтуїції. Одні з них спрямовані на ефективне прилаштування, імітацію існуючих зразків організації в нових умовах; інші - на пізнання прихованих від більшості людей господарських можливостей; треті - на активне формування цих нових організаційних форм. В одних випадках підприємницькі дії пов'язані з очевидним ризиком (втратою доходів та майна, статусу і часу); в інших - цей ризик прорахований, але залишається місце для невизначеності; у третіх - ризику може не існувати зовсім (окрім неминучої втрати часу при будь-якому фіналі). Характер організаційно-господарських дій залежить від розмірів залучених ресурсів та сфер (галузей) їхнього освоєння. Ці дії можуть виходити за межі власне виробництва, наприклад, у сфері політики, науки, мистецтва, якщо вони орієнтовані на здобуття прибутку. Нарешті, підприємництво може бути індивідуальним чи груповим за

виконанням, успішним чи неуспішним за результатом. У всіх цих випадках, вважає В.В.Радаєв, зберігається розуміння підприємництва як функції, яка виникає та щезає за потребою, може безмежно дробитися та інтегруватися. Ця функція властива будь-якій господарській системі, принаймні з моменту її вступу у стадію індустріалізації. Вона може реалізовуватися як у державному, так і недержавному секторі, існувати при найрізноманітніших політичних режимах [11].

Певні ознаки функціонального підходу з елементами атрибутивності репрезентує Ю.Ф.Пачковський, який розглядає особливий різновид людської діяльності і поведінки, в основі якого лежить особлива чутливість до змін і прагнення щось змінити у своєму житті (елемент ініціативи); взяття на себе відповідальності за можливі невдачі і поразки, готовність ризикувати (елемент ризику); сприяння реалізації і використання нових технологій шляхом впровадження у виробництво винаходів та інновацій (елемент новаторства); самостійність судження при прийнятті важливих рішень (елемент свободи); спрямованість на діяльне перетворення навколишнього світу, побудову нових відносин (елемент активності). Підприємництво, на його думку, це соціальний феномен кумулятивного типу, що створює основу для поступального розвитку людської цивілізації, з'являється в певний період розвитку суспільства або груп і є основою їхнього подальшого розвитку [12].

Слід звернути увагу на той факт, що у дослідженні Ю.Ф.Пачковського представлено, хоча ще в нечітко визначеній формі, сегменти ще одного, недостатньо розвинутого підходу, а саме інституціонального підходу. Аналізуючи вплив факторів зовнішнього середовища на реалізацію підприємницької функції, він зазначає, що в умовах суспільства, що трансформується, особливо вагомий вплив на процеси формування підприємницької активності мають фактори середовища, пов'язані з фоново-об'єктивними, зовнішньо детермінуючими умовами функціонування підприємництва. У своєму поєднанні вони формують суспільні передумови розвитку підприємництва. Визначаючи шляхи і форми його розвитку, вони закладають фундамент для існування підприємництва як ринкового інституту на рівні соціально-економічних, політичних, організаційно-правових, культурно-освітніх та технічних передумов. Оцінюючи стан

дослідження підприємництва в зарубіжних соціально-економічних джерелах, Є.І.Суїменко характеризує його як один із соціально-економічних інститутів капіталістичного суспільства [13]. За умов набуття підприємництвом в Україні ознак соціально-економічного інституту цей підхід заслуговує на підвищену увагу.

Особливості підприємницької діяльності зумовлюються функціями, які вона виконує. В залежності від рівня важливості тієї чи іншої функції стає можливим не тільки знайти «вузьке місце» в системі управління підприємницькою діяльністю, але й з'ясувати втрати, які виникають внаслідок її нерозвиненості. Збалансованість функціонального навантаження слугує формуванню системності підприємницької діяльності.

Макконелл та Брю розкривають значення терміну «підприємництво» у чотирьох функціях підприємця: 1) ресурсна функція, яка містить ініціативу з поєднання фінансових, виробничих та інших ресурсів у процесі виробництва чи надання послуг, з організації виробництва, розподілу засобів праці та трудової діяльності; 2) управлінська функція, яка передбачає прийняття управлінських рішень на всіх стадіях діяльності підприємства; 3) інноваційна функція, яка передбачає здійснення нововведень з впровадження нової продукції, нової технології та пошук нових ринків збуту; 4) ризикова функція, яка полягає у необхідності прийняття рішень, які спрямовані на досягнення успіху, але не гарантують його через мінливість зовнішнього та внутрішнього бізнес-середовища.

Український вчений Чухно А.А. вважає, що сутність підприємництва більш глибоко розкривається через його основні функції — 1) інноваційну, 2) ресурсну, 3) організаційну, 4) мотиваційну. [14, с.238-239]. На думку окремих авторів, підприємництво як соціально-економічне явище повинно в суспільстві виконувати три головні функції: 1) ресурсну (мобілізація капіталу, трудових, матеріальних та інформаційних ресурсів); 2) організаційну (організація виробництва, збуту, маркетингу, реклами); 3) творчу (новаторство, генерація ідей, активне використання ініціативи, вміння ризикувати) [15].

Разом з тим, існує більш повний перелік функцій підприємництва. Зокрема, А. Хоскінг, розуміючи під функціями бізнесу (підприємництва) діяльність з виробництва і обмінних

операцій між підприємцем та іншими елементами господарського середовища, визначає такі функції:

1) ведення фінансів та обліку. Мобілізація капіталу за рахунок коштів інвесторів та/або кредиторів. Накопичення прибутків від продажу. Управління використанням капіталу та прибутків у рамках та поза бізнесом.

2) кадрова. Відбір та прийом на роботу відповідно до потреб бізнесу, рішення всіх питань, що стосуються використання робітників.

3) матеріально-технічне забезпечення. Придбання сировини, машин, обладнання та інших матеріалів, необхідних для господарської діяльності.

4) виробнича. Перетворення сировини та інших поставок у вид продукції, придатний для продажу клієнтам підприємництва.

5) маркетинг. Визначення потреб споживачів та управління процесом обміну між підприємництвом та його контрагентами [16].

Отже, концептуально проблематика підприємництва є досить численною і тому пропонується окреслити такі аспекти аналітичної діяльності:

1. Аналіз зовнішніх умов функціонування суб'єкта підприємницької діяльності, пов'язаних з вивченням динаміки економічних процесів у самому ринковому середовищі, а також соціальних змін, що відбуваються у масовій свідомості людей.

2. Дослідження факторів, що сприяють розвитку ідей і впровадженню нововведень. Мова йде про аналіз інноваційних процесів у підприємстві, які охоплюють: нову продукцію; нові технологічні процеси і форми організації виробництва; нові фінансові інститути і засоби фінансування; нові організаційні структури і процеси управління.

3. Аналіз корпоративної культури. Із цим аспектом підприємництва пов'язані такі позиції, як стиль лідерства і керівництво власним підприємством; принципи добору і комплектування кадрів; шляхи оптимізації професійних і міжособистісних комунікацій у підприємницьких організаціях; соціально-психологічні засади вибору ділових партнерів і роботи з клієнтами; етика бізнесу; реалізація маркетингових досліджень і рекламних стратегій; професійна підготовка і навчання суб'єктів підприємницької діяльності.

4. Аналіз функцій підприємницької діяльності з точки зору

виділення її ключових структурних складових. Як складові розглядаються: особливості формування мети і мотивації до підприємництва; інформаційне забезпечення діяльності і побудова програми дій; прийняття рішення і реалізація стратегій, моделей підприємницької поведінки. Такий аналіз у кожному конкретному випадку дозволяє диференційовано підійти до джерел і проявів підприємницької активності.

5. Аналіз ефективності системи управління підприємницькою діяльністю. Цей аспект передбачає побудову професіограм із зазначенням вимог, які пред'являються кожним конкретним видом підприємницької діяльності до професійних і особистісних якостей потенційних підприємців.

В подальшому викладі під терміном «управління підприємницькою діяльністю» пропонується розуміти «управління соціально-економічними системами», до яких відноситься первинний господарюючий суб'єкт – підприємство. У праці Б.Корецького сформульовано наступні положення функціонування соціально-економічних систем, які необхідно урахувати в процесі управління:

- будь-яка соціально-економічна система функціонує у часі, взаємодіючи із зовнішнім середовищем, і в кожний момент часу може знаходитися в одному з можливих станів;

- на вхід системи надходять вхідні сигнали, система здатна видавати сигнали виходів;

- усередині системи формуються внутрішні параметри за рахунок перетікання перехідних процесів, що призводять до адаптації вхідних і вихідних параметрів системи та збурюючих чинників;

- система після пристосування здатна забезпечувати деякий стійкий стан з рівноважними траєкторіями зміни кількісних характеристик;

- ефективним вважається таке управління системою, при якому досягається мінімальний розрив між її допустимими та фактичними характеристиками за умови мінімізації витрат на забезпечення такого стійкого стану [17, с.20].

Необхідно підкреслити, що ефективність управління підвищується із зменшенням циклу управління. При екстенсивному розвитку в господарській системі постійно нагромаджуються надмірні потенційні зв'язки, оскільки розширюючи випуск продукції (робіт,

послуг), система породжує додаткову кількість можливих взаємодій, які залишаються невикористаними. Інтенсивний шлях розвитку характеризується, навпаки, більш швидким зростанням керованості в порівнянні з часткою потенційних зв'язків, придатних до реалізації. Тому управління розвитком (якісною зміною) соціально-економічних систем набуває більшого значення, ніж управління економічним зростанням (кількісною зміною), яке проявляється у збільшенні прибутковості.

В означеному контексті управління підприємницькою діяльністю пропонується розглядати як процес цілеспрямованого впливу на сукупність факторів економічного зростання та соціопсихологічних факторів економічного розвитку на всіх рівнях суспільних взаємовідносин - загально-суспільному, соціальної групи (колективу) та окремого підприємства.

Висновки. В умовах ринку справжнім рушієм економіки є підприємницька діяльність, і чим вона активніше, чим більше здібних людей залучено до підприємницької діяльності, тим краще використовуються всі матеріальні та суспільні ресурси, тим інтенсивнішим є розвиток усіх галузей економіки. Особливого значення набуває підприємницька діяльність для стимулювання економічного зростання та розвитку соціально-економічних систем. Шляхом створення інноваційного середовища в ключових сферах людської діяльності відбуваються глибокі структурні зрушення в економіці, господарській поведінці суб'єктів ринкових відносин, що надає економічній системі динамізму в прогресивних перетвореннях. Стимулюючим фактором розвитку підприємницької діяльності є впровадження нових управлінських розробок в практичну діяльність.

В умовах формування соціально-орієнтованої економіки підприємницька діяльність набуває двох основних пріоритетних напрямків розвитку – задоволення потреб суспільства в економічному та соціальному розвитку та створення синтезованого ринкового механізму, який забезпечить успішне функціонування усіх суб'єктів ринкових відносин. Такий контекст еволюціонування економіки заснований на принципах ринкової свободи, що пов'язані з підтримкою соціальної гармонії.

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин, посилення конкуренції, результативність підприємницьких структур все більшою

мірою визначатиметься рівнем аналітичного забезпечення управління. Це в основному стримується недостатнім розвитком аналітичної функції управління, невідпрацьованістю аналітичного механізму прийняття і підтримки управлінських рішень. З формуванням підприємницьких структур відбувається процес становлення нового економічного мислення, нової етики управління. Від якості аналітичних рішень залежить забезпечення подальшого розвитку підприємництва і формування нових інноваційних стратегій розвитку держави, регіонів та окремих підприємницьких структур. Лише за умов, коли будуть виконуватися всі функції підприємницької діяльності, сформується її панівна ідеологія, можна буде створити дієвий механізм ринкового управління суб'єктами господарювання на всіх ієрархічних рівнях та його ефективне аналітичне забезпечення.

Аналітичний механізм управління суб'єктами підприємницької діяльності слід розуміти як інтегровану систему різних видів індивідуальної та колективної розумової діяльності соціумів на рівні держави, регіону, на локальному рівні та на рівні підприємницької структури, яка організовує, супроводжує, контролює і регулює в часі й просторі реальні процеси змін життєдіяльності суб'єктів підприємництва та оточуючого бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 495 с.
2. Кравчук М. Основи підприємницької діяльності: Методичний посібник. - Львів, 1995. - 100 с.
3. Господарський кодекс України// www.zakon.rada.gov.ua
4. Економічна теорія: Політекономія. Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2008. – 719 с.
5. Лукашевич М. П. Соціологія економіки. Підручник. - К.: Каравела, 2005. - 360 с.
6. Пилипенко В., Шевель І. Соціологія підприємництва. - К., 1997. - С. 12-15.
7. Словарь-справочник менеджера / Под ред. М. Г. Лапусты. - М., 1996. - С. 359
8. Хизрич Р., Питере М. Предпринимательство, или Как завести собственное дело и добиться успеха: Вып. 1. Предприниматель и предпринимательство: Пер с англ. - М., 1992. - С. 20.
9. Мусаелян И. Э., Славинский Ю. О. Психология предпринимательства - новая область отечественной психологической науки // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. - 1995. - №1.
10. Шумпетер Й. Теория экономического развития. - М., 1982. - С. 169-170.
11. Радаев В. В. Экономическая социология. Курс лекций. - М., 1998. - С. 98-100.

12. Пачковський Ю.Ф. Підприємництво як предмет соціопсихологічного дослідження (діяльнісно-поведінковий аспект): Автореф. дис. ... д-ра. соціол. наук. - К, 2004. - С. 11-12.
13. Предприниматель Украины: эскизы к социальному портрету / Отв. ред. В. М. Ворона, Е. И. Суименко. - К, 1995. - С. 7.
14. Основи економічної теорії: Підручник / А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Т.Н. Климко та ін.; за ред. А.А.Чухно. – К: Вища школа, 2001.- 606 с.
15. Плоткін Я. Д., Дубоделова А. В., Захарчук О. В., Пурха Т. С. Підприємцю про підприємництво. Зарубіжний досвід. - Львів, 1993. - С. 8.
16. Хоскинг А. Курс предпринимательства: Практическое пособие: Пер. с англ. - М., 1993. - С. 24-25.
17. Корецький Б. Особливості визначення категоріального апарату аналізу сталого розвитку суб'єктів господарювання в умовах транзитивної економіки // Економічний аналіз: зб.наук.праць. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – Вип.1 (17). – с.19 -27.